

UiT

**NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET**

NORGES SISTE (?) HEKSEPROSESS i KVÆFJORD -1695

Ved *Rune Blix Hagen*, Historiker, AHR, UiT
Norske historiedager 2021, før-konferanseekskursjon

Trondenes historiske senter, Harstad
Torsdag 2. september 2021, kl. 12:45

<http://ansatte.uit.no/rune.hagen/hagen.htm>

<http://ansatte.uit.no/rune.hagen/hekser.html>

KVÆFJORD - BORKENES

Hva er hekseprosesser

- **Hekseri og trolldom er betegnelse på en meget alvorlig forbrytelse knyttet til de fleste europeiske landene i perioden 1500- og 1600-tallet.**
- **Trolldom, trollfolk, trolldomsprosesser** (når vi snakker om fenomenet i Norge og Norden)
- **Demonologi** – Læren om demoner og deres gjøremål
- **Diabolisme (djevlepakt)**
- **Svart Magi Maleficium – Skadebringende magi**
- **Hvit magi (Signeri)** – Helbredelse, velgjørende magi, hvit magi
- **Kundene/brukere («medvitere»)**

- **Begrepene: Trolldom, hekseri**
- **Perioden: Tidlig nytid**
- **Den danskdominerte fyrstestaten. København som hovedby.**

Kjønn og etnisitet	Nordland	Troms	Vest-Finnmark	Øst-Finnmark	Totalt
Samiske kvinner	1(1)	2(2)	4(2)	4(3)	11(8)
Samiske menn	2(2)	5(5)	15(12)	4(1)	26(20)
Norske kvinner	10(7)	7(7)	6(3)	97(70)	120(87)
Norske menn	5(3)	1(1)	2(0)	6(1)	14(5)
Ukjent	6(6)	-	-	-	6(6)
Prosser totalt	24(19)	15(15)	27(17)	111(75)	177(126)

BÅLBRENNING AV NORSKE TROLLFOLK

- Om lag 310 kjente dødsdommer i norske trolldomssaker – 260 trollkvinner og 50 trollmenn, fra om lag 1580 til 1695.
- Siste båldom i Trondheim i oktober 1674 (Finn-Kirsten)
- Siste båldom i Finnmark (Vadsø) 1678 (Synnøve Johannesdatter fra Harstad)
- Nest siste båldom i Norge, Sunnmøre, tidlig på 1680 åra

- Siste kjente dødsdom i norske trolldomssaker i 1695
- Johanne (Jehanne) Nielsdatter – Dømt til henrettelse med bålbrenning seinhøsten 1695 med lovhjemmel i Norsk Lov av 1687. Nedre Husby i Kvæfjord, Troms

- Dømt for:
 - Djevlepakt med Satan
 - Svart magi – Værmagi med forlis og «mannemiste» som utgang, samt annen trolldomskunst.

Rettsapparatet i nord og lovgivningen

- Bygdeting – Rettsaktører: Fogd, underfogd, lagrettemenn, sorenskriver, lens/amtmen. (Bare menn)
- Vitner
- Lagting (Steigen) – Lagmann
- Trolldomslover
- 1584/93 Norsk lov
- 1609 Brevordre – Nord-Norge
- 1617 Dansk-norsk trolldomsforordning
- **1687 Norsk lov**
- Trolldomslovene avskaffet ved den store norske kriminalreformen i 1842.
- Norske trollfolk dømmes av sekulær rett, ikke av presteskap.

Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 27 1706-1709
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 28 1706-1710
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 29 1710-1711
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 31 1713-1718
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 32 1719-1722
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 33 1723-1726
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 34 1727-1729
 Finmark Sorenskr. Justitsprot. No. 35 1730-1731

21 22 24 23 25
 FINNMARK
 SKRIVEREMBE

I den här ämbetsboken...
 som är utgiven...
 för att...
 och...
 för...
 och...
 för...
 och...
 för...

I den här...
 som...
 för...
 och...
 för...
 och...
 för...

I den här...
 som...
 för...
 och...
 för...
 och...
 för...

I den här...
 som...
 för...
 och...
 för...
 och...
 för...

I den här...
 som...
 för...
 och...
 för...
 och...
 för...

39 40
 FINNMARK
 SKRIVEREMBE

ARKIVGRUNNLAGET

- Tingbøker og rettsakter er gått tapt for hele 1600-tallet
- Den bevarte Tingbokserien fra datidens Senjens fogderi tar først til i 1723
- 1691-1708 Lakune i lagmannsprotokollserien for Nord-Norge
- Bevart: Amtsregnskap, sakefall med vedlegg.

JOHANNE/JEHANNE NIELSDATTERs SAK

- Vårting, Nedre-Husby, Borkenes 27. april 1695. Kvæfjord tingsted
- Fengslet og satt i forvaring tidlig i mars 1695
- Dømt på høstting i Borkenes 14. november 1695

- Funnet skyldig i å ha hengitt seg til djevelen, forsvoret Gud, sin hellige dåp og kristendom.
- Med sin onde trolldomskunst hadde hun omkommet fire personer, skadet en del på helbred og lemmer samt forøvet «meget ondt i andre maader»

- **Domsslutning:** Kastes levende på «een ild og opbrændes» (med lovhenviſning til C5s Norske Lov 1687.

- «Saaledis skeed at være vedgaaen» Sorenskriver Povell Hansen Egede.

Lovhjemmel for dødsdommen over Johanne Nielsdatter. Norske Lov av 15. april 1687, Sjette bok, Første kapittel «Om misgjerninger»:

- Artikkel 6-1-9: Befindis nogen Troldmand, eller Troldquinde, at have forsvoret Gud og sin hellige Daab og Christendom, og hengivet sig til Diævelen, den bør levendis at kastes paa Ilden og opbrændis.
- Artikkel 6-1-12: Dersom nogen befindis med Signen, Manen, Maalen, Igienviising, visse Dagis Udvælgelse, Characterers Misbrug, at omgaais, og i saadanne mistænkte Konster kyndige og forfarne at være, og dem øve og bruge, da skulle de have forbrut deris Boeslod, og rømme kongens Riger og Lande.
- Artikkel 6-1-13: De, som ere saadanne Folkis Medvidere, og deris Raad og Konster til sig, eller andre, bruge, eller bruge lade, skulle første Gang staa aabenbare Skrifte, og give til næste Hospital to tusinde Lod Sølv, om de Middel dertil have, eller after deris yderste Formue. Befindis nogen anden Gang i samme Forseelse, da straffis den ligesom de, der saadan Ugudelighed og Daarskab øve.

MINNEDSTED FOR TROLLFOLK

Minnested - Borkenes

Gjertrud Nielsdatter Rasch (1673-1735)

